

בית המשפט העליון

מ"ח 6731/96

בפני: כבוד המשנה לנשיא ש' לוי

המבקש: עמוס ברנס

נגד

המשיב: מדינת ישראל

בקשה למשפט חוזר

בשם המבקש: עו"ד משה גולדברג

בשם המשיבה: עו"ד אביה אלף

החלטה

1. ההליכים הקודמים

זוהי בקשתו השלישית של מר עמוס ברנס (להלן - המבקש) למשפט חוזר; אלו הן העובדות העיקריות השייכות לענין:

(א) ביום 23.10.74 נרצחה החיילת רחל הלר ז"ל וביום 11.1.76 הורשע המבקש בבית המשפט המחוזי בחיפה ברציחתה, וביום 14.1.76 הוא נדון למאסר עולם (ת"פ חיפה 145/75). לפי ממצאי העובדות של בית המשפט המחוזי נפגש המבקש עם המנוחה בחיפה ביום הרצח בשעה 21.00 והסיע אותה במשאית שהיתה ברשותו, לכיוון תל אביב. בני הזוג התחילו להתעלס; בהגיע המשאית לכביש המוביל לקיסריה סטה המבקש מהכביש הראשי והחנה את רכבו סמוך לעצים. לאחר שהמבקש נתקל בהתנגדותה של המנוחה להורדת חזייתה, וברצונו להגיע בכל מחיר לסיפוק מיני, התגבר המבקש על התנגדותה של המנוחה על ידי מתן מכה בראשה, ולאחר שהגיע לכלל סיפוקו המיני - גרם למותה על ידי חניקתה. ערעורו של המבקש על הרשעתו נדחה ביום 6.7.76 (ע"א 127/76 פ"ד ל(3) 507). השאלה היחידה שהועמדה לדיון בערעור על ידי פרקליטו של

המבקש עו"ד טויסטר ז"ל היתה אם הודייתו של המבקש במשטרה, שהיתה כלולה בהודעתו ת11/1, שנמצאו לה תימוכין בשחזור שנערך בנוכחותו, ניתנה מרצונו ובית המשפט העליון השיב על שאלה זו בחיוב. בקשתו של המבקש לדיון נוסף נדחתה (ד"נ 25/76).

(ב) ביום 12.3.78 הגיש המבקש את בקשתו הראשונה למשפט חוזר (מ"ח 2/78) בטענה שהודייתו, שעל פיה הורשע, נכפתה עליו בכוח, וכן תוך הסתמכות על עדות אדם בשם יורם ביכונסקי, לפיה הסיע זה את המנוחה ונפרד ממנה בתל אביב ביום הרצח בשעה 20.00, ולפיכך לא יכלה המנוחה להיות נוכחת בחיפה בשעה שהמבקש נפגש עמה לפי קביעת בית המשפט המחוזי. נושאים אלה כבר עלו לדיון במשפטו הפלילי של המבקש. ביום 18.6.78 דחה הנשיא זוסמן ז"ל את הבקשה מן הטעם כי: "אין בידי המבקש להצביע על ראיה חדשה שעשויה היתה להשפיע על תוצאות המשפט, ואף אין עילה אחרת מן העילות המנויות בסעיף 9 לחוק בתי המשפט לצידוק משפט חוזר".

(ג) המבקש המשיך וטען שהוא חף מפשע, ועל כן נערכו במשרד המשפטים שתי בדיקות לבירור טענותיו. ביום 16.4.80 כתב פרקליט המדינה דאז, מר גבריאל ברך, מכתב לשר המשפטים בו התייחס לתזכירו של מר עזרא גולדברג שטען לחפותו של המבקש. מסקנתו של פרקליט המדינה היתה, לאחר שברר את הנתונים שבתזכיר, כי "אין בטענות הנטענות על ידו דבר, אשר מבחינה אובייקטיבית מערער את בנין הראיות והנימוקים ההגיוניים עליהם מושתתת ההרשעה ואין ביכולתי להצביע על ראיה כלשהיא, שתצדיק היום משפט חוזר...".

הבדיקה השניה נערכה החל מחודש אוקטובר 1980 על ידי המשנה ליועץ המשפטי לממשלה, גב' יהודית קרפ. מסקנותיה היו שהרשעתו של המבקש סומכת על הודייתו בלבד ועל חיזוקים שמקורם אך בו עצמו. היא העלתה במחקרה שורה של פירוכות שהיה בהן, לדעתה, להעלות את השאלה "האם לא הגיע לכלל גיבוש הספק הסביר, שבהתקיימו נפגם השכנוע הנדרש לצורך הרשעתו של אדם". נדברך חשוב בחוות הדעת היה דחיית גירסתו של המבקש בבית המשפט המחוזי שבמהלך השיחזור הוזעק למקום סנ"צ מרקוס, שהכחזיק מכות נמרצות, בנוכחות אנשי משטרה אחרים, ורק בעקבות המכות - לפי הטענה - המשיך המבקש בשיחזור. לעומת זאת העיד סנ"צ מרקוס שלא נכח כלל בשיחזור, וגב' קרפ סברה שגירסתו בענין זה מוטלת בספק. לפיכך היא הציעה שהיועץ המשפטי עצמו יגיש בקשה למשפט חוזר, אך הבקשה תוגש אך לאחר שהיועץ המשפטי יעמיד לדין את אנשי המשטרה שהעידו על השתתפות סנ"צ מרקוס בשיחזור, ובתנאי שבית המשפט לא יקבע כי סנ"צ מרקוס לא השתתף בשיחזור. עם זאת הציעה המשנה ליועץ המשפטי לממשלה שגם אם סנ"צ מרקוס יזוכה

ניתן עדיין לשקול בקשה למשפט חוזר לפי (כיום) סעיף 31(2) לחוק בתי המשפט. עוד המליצה גב' קרפ כי המשפט החוזר יתנהל על דרך של ערעור ולא על דרך שמיעת המשפט כולו מעיקרו.

(ד) סנ"צ מרקוס הועמד לדין בגין עדות שקר. הוא הורשע ברוב דעות בבית המשפט המחוזי (ת.פ. ירושלים 233/81). נקבע שאמנם מרקוס נכח בשיחזור אם כי לא נקט באמצעי אלימות כלפי המבקש. ערעורו של מרקוס שהוגש לבית המשפט העליון נתקבל (ע"פ 190/82 פ"ד לז(1) 225). נקבע באופן פוזיטיבי (ראה עמ' 302) שמרקוס לא נכח בשחזור.

(ה) ביום 19.6.83 קצב נשיא המדינה את עונשו של המבקש והעמידו על שתיים עשרה שנות מאסר. הוא שוחרר ממאסרו לאחר שריצה תשע שנות מאסר.

(ו) לאחר הדברים האלה הגיש המבקש ביום 7.6.84 את בקשתו השניה למשפט חוזר (מ"ח 8/84 פ"ד לט(1) 589). הבקשה נדחתה ביום 18.3.85. לפני המשנה לנשיא, השופטת בן פורת, הונחה חוות דעתה של גב' קרפ וגם עובדת זיכיו של מרקוס היתה ידועה לה. היא הצביעה על האיחור הרב בהגשת הבקשה: שנה וחמישה חדשים לאחר שהעובדות נשאו הבקשה נודעו למבקש (המועד להגשת הבקשה הוא 90 ימים מן היום שבו נודע למבקש על קיום אחת העילות המצדיקות משפט חוזר: תקנה 4(א) לתקנות בתי המשפט (סדרי דין במשפט חוזר), תשי"ז-1957); אך המדינה ויתרה על טענת האיחור. הראיות החדשות, עליהן סמך המבקש את בקשתו סמכו כולן על התזכיר של גב' קרפ, ועל חומר נוסף, והמשנה לנשיא לא מצאה באלה "ראיות נוספות"; יתירה מזאת: היא ציינה שמתמליל של שיחה בין המבקש לבין אחיו יוצא שהמבקש בקש לבדות אליבי. המשנה לנשיא לא הסתפקה בבדיקה "יבשה" של ה"ראיות הנוספות" אלא פרשה יריעה רחבה של נתונים שלא היה בהם אליבא דדעתה כדי לקעקע את אשמתו של המבקש. בסיפת החלטתה כתבה המשנה לנשיא את הדברים הבאים:

"שקלתי שקול היטב, שמא יש בכוחן המצטבר של הראיות דלעיל, יחד עם החומר שהיה לפני בית המשפט בראשונה, כדי לעורר ספק המצדיק היענות לבקשה. אף הגדלתי לעשות ושקלתי את מה שניתן, ולו גם בדוחק, לראות כ"ראיות חדשות" לא רק עם החומר שהיה לפני בית המשפט, אלא גם יחד עם החומר שהיה ושלא נעשה בו שימוש. נהגתי כך נוכח העובדה שאדם שהורשע בדין לאחר דיון ממצה, ממשיך לטעון שהוא חף מפשע, טענה שוודאי מעוררת תמיהה והרהורים בלב אנשים רבים, שמא נפל ברנס קרבן לטעות משפטית או לעלילה משטרתית.

המסקנה אליה הגעתי היא, שאין הצדקה להורות על עריכתו של משפט חוזר. ההרשעה מבוססת היטב, ולא הובאה לפני ראייה, העשויה לשנות את התוצאה לטובתו של ברנס". (ההדגשות במקור).

(ז) ביום 22.3.88 כתבה גב' קרפ מכתב למר עזרא גולדברג, שבו הודיעה לו כי לאחר שעיינה במכתביו, והתייעצה עם אנשי המחלקה הפלילית מסקנתה היא שהחומר שצורף למכתביו אין בו כדי לשמש עילה מספקת להגשת בקשה למשפט חוזר מטעם היועץ המשפטי לממשלה: סרט השחזור היה לפני בית המשפט ולפני המשנה לנשיא במ"ח 8/84, והעובדה שמומחה פלוני נתן חוות דעת בדבר פגמים בסרט אין בה, כשלעצמה, צידוק להגשת בקשה למשפט חוזר על ידי היועץ המשפטי לממשלה. אשר לטענות מר גולדברג לגבי שיטת ביצוע מעשה הפשע, נמצא שחוות הדעת שהומצאה על ידי לוקה במסירת העובדות; (ראה נספח י"ז לחוות דעתו של היועץ המשפטי לממשלה). במכתבה של גב' קרפ מיום 4.8.93 (נספח כ"ב לחוות הדעת הנ"ל), ששימש בסיס לתשובת שר המשפטים להצעה לסדר היום שהוגשה בכנסת, כתבה גב' קרפ גם את הדברים הבאים:

"...עמוס ברנס הורשע ולא זוכה מחמת הספק. הערעור שהגיש לבית המשפט העליון נדחה. המערכת לא היתה אטומה ומתנכרת לטענותיו. היפוכו של דבר, המערכת נחלצה לבחון את ענינו בפתיחות ולעומק, הן מטעם היועץ המשפטי לממשלה והן בבית המשפט העליון. טענותיו לא נמצאו מוצדקות ולא נמצאה עילה למשפט חוזר בעניינו".

(ח) ביום 29.2.96 תוקן סעיף 31 לחוק בתי המשפט (נוסח משולב), התשמ"ד-1984 הקובע את העילות להגשת משפט חוזר. נמחקו דרישות הסף (שנזכרות בפסקה (2)), שהעובדות או הראיות תהיינה חדשות, וכן "שבשעת בירור המשפט" הן לא יכולות היו להיות בידי הנידון או להיות ידועות לו. הוספה "עילת סל" בפסקה (4), הקובעת כי מותר להורות על משפט חוזר אם "נתעורר חשש של ממש כי בהרשעה נגרם לנידון עיוות דין".

הבקשה הנוכחית.

2. הבקשה שלפני למשפט חוזר היא השלישית במספר, ולפני שאדון בה וברקעה העובדת והמשפטי לגופה, ברצוני להקדים לדיון ארבע הערות:

(א) האיחור בהגשת הבקשה. התיקון לסעיף 31 לחוק בתי המשפט נכנס לתקפו ביום 29.2.96, אולם הבקשה הנוכחית הוגשה אך ביולי 1996. אין כל הסבר לאיחור בהגשת הבקשה ומה גם שהיא סומכת על חומר שרובו ככולו היה ברשותו של המבקש כבר לפני שנים רבות, וכבר נבחן בשתי הבקשות הקודמות למשפט

חוזר. בדין נכתב בחוות דעתו של היועץ המשפטי לממשלה, שהתרת הגשתו של משפט חוזר ללא הגבלת זמן תגרום לאנדרלמוסיה ולפגיעה בבטחון המשפטי; אך במקרה דנן, ונוכח טיעוניהם היסודיים של הפרקליטים לא אסתפק בדחיית הבקשה אך מן הטעם הפורמלי, כפי שהייתי רשאי לעשות, אלא אדון בבקשה גם לגופו של הענין;

(ב) במ"ח 6148/95 (טרם פורסם), קבע הנשיא ברק כי: "תיקון החוק, במישור הזמן, אינו רטרואקטיבי ואינו פרוספקטיבי. הוא אקטיבי... אין הוא פותח בקשות למשפט חוזר שכבר הוכרעו בעבר. עם זאת, הוא חל על בקשות תלויות ועומדות שטרם הוחלט בהן". במקרה שלפנינו כבר נדחו פעמיים בקשות המבקש למשפט חוזר. אכן יש יסוד לטענה שגם לבקשות למשפט חוזר צריך להיות פעם סוף (מלבד במקרים שבהם נתגלו נסיבות עובדתיות חדשות של ממש לאחר שבקשה קודמת למשפט חוזר נדחתה). אך במקרה זה לא טענה המדינה מאומה בענין זה ולא אעלה את הטענה ביזמת עצמי;

(ג) למקרא החלטת המשנה לנשיא במ"ח 8/84 ברור הדבר שהיא היתה מוכנה לבחון את הבקשה שלפניה גם מעבר ללשון הטקסט המקורי של סעיף 31 לחוק בתי המשפט. לפיכך, ניתן לשבח את ההחלטה כאילו ניתנה גם בגדר הטקסט המתוקן של הסעיף: הרי החומר כולו, שהיה לפני המשנה לנשיא, נבחן כדי לברר אם קיים יסוד להעלות ספק באשמתו של המבקש, וגם כדי להסיר חשש שמא נגרם לו עיוות דין. לפיכך איני רואה סיבה המצדיקה בחינה חוזרת של החומר שהיה לפני המשנה לנשיא, כשהוא עומד בפני עצמו;

(ד) המבקש אימץ בבקשתו את עמדת המשנה ליועץ המשפטי לממשלה גב' קרפ, ואין הוא מבקש לשמוע את המשפט כולו מעיקרו. הבקשה היא לקיים משפט חוזר בערעור. דא עקא שעמדה זו של המבקש מעוררת קושי. משמעות קבלתה היא, שיש לקיים דיון נוסף בטענות בעלי הדין ובמסקנות הנובעות מהעובדות כפי שנקבעו בערכאה הראשונה, משל מדובר בערעור נוסף; אכן במידה שהמבקש עותר להביא לפני בית המשפט שלערעור חומר עובדתי נוסף, כיצד תוכל ערכאת הערעור להתייחס אליו, אם לא עמד במבחן החקירה שכנגד?

3. המסגרת הנורמטיבית

ההזדמנות כמעט הראשונה לפירוש התיקון לסעיף 31 לחוק בתי המשפט ניתנה בהחלטתו של הנשיא במ"ח 6148/95 (טרם פורסם). כפי שהוסבר שם, קבע התיקון נקודת איזון חדשה בין שני ערכים: הערך של סופיות הדיון מחד והצורך להבטיח מנגנון דיוני, אשר יאפשר, במקרים מתאימים תיקון טעות שנפלה

בהרשעתו של אדם, מאידך. נקודת המוצא היא של סופיות הדיון; אך כאשר קיימות ראיות או עובדות נוספות, העשויות לשנות את תוצאות המשפט, אפילו אין הן ראיות חדשות, ואפילו ניתן היה להביאן במשפט, אפשר לפגוע בסופיות הדיון ולאשר הגשת משפט חוזר. לענין זה אין די בטענה שיש למבקש ראיות נוספות, אלא יש צורך בראיות או בעובדות נוספות שהן "בעלות אותו משקל סגולי - אם כשלעצמן ואם בהצטרפותן לראיות על פיהן הורשע המבקש - אשר יש בו כדי להביא לשינוי תוצאות המשפט...". ראיות או עובדות אלו אינן חייבות לבסס ודאות של שינוי תוצאות המשפט אך הן צריכות להיות בעלות אמינות לכאורה, במידה הנדרשת כדי להצדיק בקשה למשפט חוזר.

מעיון בדין וחשבון של ועדת גולדברג לענין הרשעה על סמך הודאה בלבד, ולענין העילות למשפט חוזר, יוצא שמטרת תיקונו של סעיף 31(2) לחוק היתה למצוא תרופה למקרים בהם נגרמה התוצאה המרשיעה עקב התרשלותו של עורך הדין בניהול המשפט "כגון שלא העריך נכונה את חשיבותה של ראיה קיימת, ולפיכך לא הביאה במשפט; הוא לא שאל שאלה חשובה; המליץ בפני הנאשם שלא להעיד במשפט, והנאשם קיבל את דעתו; וכיוצא באלה מקרים בהם קיפוח הגנתו של הנאשם שינה, על פני הדברים, את תוצאות המשפט לרעתו"; ומטרת הוספת "עילת הסל" בפסקה(4) לסעיף האמור היתה, שלא לכבול את ידיו של בית המשפט "במקרים חריגים ויוצאי דופן" מפני מתן החלטה על משפט חוזר, כגון כשנוצר ניגוד בין פסקי דין שונים או כאשר שני קושרים הועמדו לדין ואחד מהם זוכה מטעמים שהיו עומדים גם לאחר.

4. סבור אני שתיקונו של סעיף 31 לחוק בתי המשפט, על שני היבטיו, לא נועד אלא לאותם מקרים - שהם נדירים ביותר - שבהם נוכח הנשיא או השופט המטפל בבקשה, על יסוד תשתית ממשית המצדיקה את הדבר, שהנוסח המקורי של הסעיף, המציג דרישות סף, כובל את ידיו מלתת הזדמנות לנאשם שהורשע לבחון שנית את הרשעתו. כך, למשל, לא היתה כל כוונה לאפשר לנאשם שבחר לעצמו לאחר שיקול דעת, קו הגנה פלוני, שלא צלח, לשנות את טעמו ולעתור למשפט חוזר על יסוד ראיות שהוא בחר בידועין שלא להביאן במשפטו; חרף השמטת הדרישה בתיקון שהעובדות או הראיות תהיינה חדשות, אך ברור הוא שבמקרה הרגיל, העובדה שהראיות היו ברשותו של הנאשם (או יכלו להיות ברשותו) תשמש כנימוק כבד משקל כנגד היעדרות לבקשה. יש להטעים שהתיקון לא נועד לאפשר לנאשם עריכת מניפולציות בראיות. כמו שנאמר בע"פ 747/86 (פ"ד מ"ב (3) 447, 456, 457):

"אין הדיון בערכאה הראשונה מעין "חזרה כללית" לקראת הדיון הסופי בערכאת הערעור. כמתחייב מסופיות הדיון על הצדדים לכלכל את צעדיהם בערכאה הדיונית, ואין בידם להתאים עצמם לאחר מכן בערעור על פי תוצאות הדיון".

והדברים הם כך מקל וחומר בבקשה למשפט חוזר.

5. יש להוסיף אף זאת: התיקון של סעיף 31 לחוק לא בא לטשטש את ההבדלים בין הליכי הערעור והליכי המשפט החוזר. הליכי הערעור היו ונשארו, בעיקרם, הליכי בקורת על החלטת הערכאה הראשונה, עם מודיפיקציות המסמיכות את בית המשפט שלערעור להיזקק לשינויי עובדה ודין שארעו בין מועד פסק הדין ומועד הדיון בערעור. התחשבות במודיפיקציות אלה הביאה לידי גיבוש התיזה שבית המשפט לערעורים מוסמך לתת את פסק הדין שהערכאה הראשונה יכלה לתת ביום שבו ניתן פסק דינו של בית המשפט לערעורים. לעומת זאת הליכי המשפט החוזר מניחים שפסק דינו של בית המשפט נשוא התקיפה בדין יסודו על יסוד החומר שהיה לפניו, אך עקב התגלותן של עובדות או ראיות נוספות, כרגיל לאחר מתן פסק הדין, ואשר בית המשפט לא היה ער להן עת ניתן פסק דינו, אם משום שלא היו קיימות, ואם משום שהיו קיימות ולא הובאו לפניו, הוטל ספק בצדקת פסק הדין. נוכח ההבדל העקרוני האמור בין הפונקציה המוטלת על בית המשפט לערעורים והפונקציה המוטלת על מי שהוטל עליו התפקיד להחליט על קיומו של משפט חוזר, היה צידוק להגביל בדין את המועד להגשת הערעור, על מנת שכרגיל, יהפך בתום המועד לפסק דין סופי; לעומת זאת לא היה צידוק להגביל את המועד להגשת בקשה למשפט חוזר, אלא לגבי התקופה שלאחר הגיען של העובדות או הראיות הנוספות לידיעת המבקש. אכן, אם הצביע המבקש, שהורשע במשפט פלילי, על קיומן של עובדות או של ראיות שכשהן לעצמן, או בהצטרפותן לחומר שבתיק, מעמידות הן בספק את אשמתו, יכול ובית המשפט יורה על משפט חוזר. במקרים כאלה, המבוססים על תשתית ממשית המצדיקה את הדבר, רשאי בית המשפט להעדיף שיקולים של עשיית צדק על פני שיקולים של סופיות הדיון מחשש ממשי שמא מרצה הנאשם עונש בשל עבירה שאותה לא ביצע.

נוכח ההבדל האמור בין הליכי הערעור לבין הליכי המשפט החוזר לא ייטה הנשיא, או השופט האחר הדין בבקשה למשפט חוזר, בנסיבות רגילות, להיעתר לבקשה המבוססת על עובדות, מקום שבו לא היה בית המשפט שלערעור מתיר הבאתן של העובדות כראיות נוספות בגדר הערעור על פסק הדין.

לדידי חולש הדיבור "עיוות דין" בסעיף 31(4) שאליו נלוות המלים "חשש של ממש" על סעיף 31 כולו. דיבור זה לא התכוון להפוך את הליכי המשפט החוזר לערעור נוסף, שבגדרו רשאי הנאשם לשכנע את בית המשפט להגיע לתוצאות הפוכות מהתוצאות אליהן הגיע במשפט הראשון על יסוד החומר שהיה לפניו; אלא הוא התיר לבית המשפט להתחשב בקיומן של נסיבות מיוחדות שהמחוקק לא יכול היה לחזותן מראש עת קבע את הנוסח המקורי של סעיף 31, והוא - כאשר קיים חשש של ממש שאיש חף מפשע הורשע. יש לחזור ולהדגיש: התיקון לא בקש לגרוע באופן עקרוני מעקרון הסופיות של פסק הדין, אלא לתת לנשיא, או לשופט

המטפל בבקשה, כלי נוסף, מעין "סעיף עוללות", המאפשר לו לעשות שימוש בשיקול דעתו ולהורות על משפט חוזר, כאשר הוכח לשביעות רצונו שנתקיימו הנסיבות הנדירות ויוצאות הדופן, המצדיקות את הדבר. ודוק; התיקון האמור של סעיף 31 לא רוקן את סמכות החנינה של הנשיא מתכנה ולא ייתר אותה; יתוארו מקרים, גם לאחר התיקון, שהבקשה למשפט חוזר תידחה ואף על פי כן יראה הנשיא, משיקוליו הוא, לעשות שימוש בסמכות החנינה.

הערה אחרונה בנושא זה: ככל שחולף הזמן מאז מתן פסק הדין ועד להגשת הבקשה למשפט חוזר, יהיה קושי לקבל את הבקשה, שהרי יכול שיווצר קושי לאתר את העדים שכבר העידו על מנת לבחון את מהימנותן של הראיות או העובדות נשוא הבקשה; גם כשהעדים יאותרו אפשר שכה זכרונם. קבלתן של עובדה או ראיה חדשה כענין שבשיגרה כבסיס למשפט חוזר, שאי אפשר לבחון אותה ולעמת אותה עם הראיות האחרות, משמעותה תהיה כמעט תמיד זיכוי של הנאשם מחמת הספק, כאשר אין לכך צידוק מספיק. זוהי הסיבה שבמקרה שלפנינו גם המבקש אינו עותר למשפט חוזר בערכאה הדיונית אלא למשפט חוזר בערעור. אכן, יתוארו גם מקרים שבהם הגיעה לידיעתו של הנאשם שהורשע בדין ראיה מכרעת או ראייה שהסתברות נכונותה היא רבה, שיהיה מקום להיעתר לבקשה על יסודה חרף עבור הזמן; אך אין ספק בדבר שמקרים כאלה יהיו נדירים.

6. העובדות או הראיות - נשוא הבקשה למשפט חוזר

המבקש סומך את בקשתו על שתי העילות החדשות נשוא התיקון בחוק - עילת העובדות והראיות ועילת עיוות הדין, שכפי שכבר נאמר לעיל, שלובות הן, במידה רבה, זו בזו.

א. עילת העובדות והראיות

מדובר בעובדות או ראיות שלא היו לפני בית המשפט עת נתן את פסק דינו. כדי להחליט אם קיימות עובדות או ראיות כאלה, שלא הובאו בפני בית המשפט בעבר, יש להביא בחשבון לא רק ראיות שהוצגו בפני בית המשפט המחוזי והעליון בדיון בענינו של המבקש, אלא גם ראיות שהוצגו בבקשה השניה למשפט חוזר, שנדונה על ידי המשנה לנשיא, השופטת בן פורת, וזאת על אף שהבקשה הקודמת נדונה על פי הנוסח הקודם של החוק. בוודאי כך הוא הדבר בעניין שלפנינו, כאשר, כמו שכבר נאמר לעיל, לא הסתפקה המשנה לנשיא בקביעה כי הראיות שהובאו לפניה יכולות היו להיות מובאות קודם לכן, אלא היא נכנסה לעובי הקורה ובחנה האם יש בראיות האמורות כדי להביא לזיכוי של המבקש. משנקבע שלא כך הוא, עומדת קביעה זו, בנסיבות

הענין, גם באמות המידה שנקבעו בחוק בנוסחו החדש. לא זו אף זאת: לפני המשנה לנשיא היה מונח התסקיר שחובר על ידי גב' קרפ והיא התייחסה אליו בהחלטתה. נמצא שגם העובדות שנכללו בתסקיר זה אינן יכולות כרגיל, להיכלל בגדר ה"עובדות והראיות" המצדיקות לשקול על יסודן החלטה בדבר "משפט חוזר". נפנה איפוא, לבדוק, את הראיות אליהן מתייחס המבקש בבקשתו: האם מדובר בראיות שהובאו בפני בית המשפט באחד מגלגולי הפרשה בעבר, ואם לא כך הדבר, מאיזו סיבה הם לא הוצגו בעבר והאם יש בהן כדי לשנות את תוצאת המשפט לטובת המבקש?

1. דו"ח סנ"ץ חנא חדד מיום 1.12.74

עם גילוייה של גופת המנוחה, נתמנה צוות חקירה מיוחד (צח"ם) לחקירת מקרה הרצח בראשותו של סנ"ץ חנא חדד. במהלך החקירה נעצר המבקש כחשוד ברצח, אך כעבור כמה ימים הוא שוחרר מחוסר הוכחות. לאחר מכן הורכב צח"ם חדש בראשותו של נצ"מ מרקוס, אותו כבר הזכרנו לעיל, והוא שהביא למעצרו ולהרשעתו של המבקש. הראיה הנוספת, שהמבקש עותר על הגשתה, הוא הדו"ח שחיבר ראש הצח"ם הראשון, והמבקש טוען כי הוא הועלם מן ההגנה ובית המשפט. המבקש מסתמך על שתי קביעות בדו"ח: האחת - לפיה ראו שלשה אנשים: אבי להב, אילן ישראלי ויוסף דקל, צעירה, שתיאורה זהה לתיאור המנוחה, על הכרמל בשעות הערב המאוחרות של יום הרצח (22.00-23.00), דבר שאינו מתיישב עם הודאתו של המבקש, לפיה בשעה 21.00 פגש את המנוחה ונסע עמה. האחרת - לפיה האליבי של המבקש, המבוסס על הטענה של נסיעת המבקש בעת הרלבנטית ביחד עם אחד בוחבוט, לבית הוריו של המבקש בעכו נחקר באופן יסודי ואומת. האם יש בקביעות אלו כדי לשנות את תוצאת המשפט לטובת המבקש? באשר לעדויות לפיהן צעירה שתיאורה זהה למנוחה נראתה בכרמל, העידו אבי להב ואילן ישראלי לפני בית המשפט המחוזי, שקבע (בעמ' 19 לפסק הדין): "מאחר ששני העדים הנ"ל לא הכירו את המנוחה מקודם, ולא היו מסוגלים לתאר את מראה פניה של הבחורה הנ"ל, אין בעדותם כדי להעלות אפשרות סבירה שמא אותה בחורה היתה המנוחה". הודעתו של יוסף דקל מיום 22.10.74 הוגשה למשנה לנשיא במ"ח 8/84. היא ציינה בהחלטתה כי אפשר היה להזמין את מר דקל לעדות במשפט. היא הוסיפה וקבעה שיינתן שהשלושה מאמינים באמת ובתמים כי ראו את המנוחה באותו יום, אך מכל מקום לא ניתן לסמוך על לוח הזמנים של המבקש. המשנה לנשיא גם ציינה כי הואיל והרצח אירע לאחר חצות הלילה, אין חשיבות לשעת הפגישה.

גם שאלת האליבי שהמבקש טען לו הועלתה לדיון במ"ח 8/84 והמשנה לנשיא קבעה שעל פי שתי הודעותיו של בוחבוט, שעליו הסתמכה טענת האליבי של המבקש (כולל הודעה אחת שלא היתה לפני בית המשפט), לא נערכה הנסיעה של המבקש ובוחבוט בליל הרצח. מכל מקום, משדן בית המשפט באופן יסודי

בטענת האליבי של המבקש וקבע כי הופרך, אין חשיבות לציון סתמי בדו"ח של חדד שהאליבי אומת; הרי בסופו של דבר הוקם צח"ם חדש והרשעתו של המבקש סמכה על הראיות שהובאו במשפט ולא על הערכות מוקדמות של ראש הצח"ם הראשון. אכן נתברר שבית המשפט המחוזי שדן במשפטו של המבקש, טעה בסברו שהמבקש לא העלה את ענין הפגישה עם בוחבט כבר בעת מעצרו הראשון, אך ענין זה אין בו כדי להעלות או להוריד בנוגע להרשעה. יוצא איפוא שאף כי הדו"ח של נצ"מ חדד לא הוצג בעבר במשפט, אין לראות בו ראיה שיש בה כדי לתמוך בבקשת המבקש למשפט חוזר. ממילא הוא הדין גם בזכרון דברים על שיחתו של מר עזרא גולדברג עם בוחבט כשענין זה היה בפני המשנה לנשיא במ"ח 8/84 (עמ' 597).

2. דו"ח רס"ר קוברי מיום 17.1.75

דו"ח זה של ראש חולית זיהוי במרחב השרון לא הובא לפני הערכאות הקודמות. לא הוברר מהבקשה למשפט חוזר מתי נתגלה למבקש הדו"ח ומדוע לא הובא בשתי הבקשות הוקדמות של המבקש למשפט חוזר. לא זו אף זאת: מחבר הדו"ח מעיד על עצמו שטיפל בפרשה אך בשלבה ההתחלתי ועוד כי: "אין לי שום ידיעה ממהלך החקירה ובמיוחד בשלב המאוחר יותר, ועקב זאת יכול להיות בהחלט שהעובדות שבידי החוקרים המטפלים בתיק הנ"ל מבוססת ואין ערך למחשבותי, ונא ראה מכתב זה כמבוטל". אין כל יתרון לקביעותיו של קוברי על מסקנותיו של בית המשפט. הנושא היחיד, שהוא כביכול חדש בדו"ח קוברי, הוא טענתו שנמצאו סימני צמיגים ליד הגופה, אות הוא שהגופה כאילו הושלכה ממכונית עוברת. לענין זה אין כל תימוכין (ראה מכתבו של פרקליט המדינה מר בך מיום 16.4.80 (בעמ' 6) ותסקירה של גב' קרפ (בעמ' 43)). ממילא גם אין משקל לזכרון הדברים מיום 31.1.80 על שיחה שנערכה בין מר עזרא גולדברג עם מר חנא חדד, שאינה כוללת אלא הערכות ולא עובדות או ראיות, היכולות לשמש בסיס למשפט חוזר.

3. מכתבו של מרקוס מיום 20.4.75

במכתב זה התיר מרקוס לסניגורו של המבקש להיפגש עמו לראשונה, רק מספר ימים לאחר מתן ההודאה וביצוע השחזור. המבקש טוען שמכתב זה הועלם מההגנה ומבית המשפט. אולם המכתב היה ככל הנראה לפני בית המשפט העליון בערעורו של המבקש. יתירה מזאת, לא נראה שיש במכתב כדי לשנות את תוצאות המשפט, משום שבית המשפט היה מודע לכך שהמבקש הוחזק בבדידות ללא אפשרות להיפגש עם עורך דין, אך קבע שאין בכך כדי לפסול את הודייתו (ראה ע' 516 לע"פ 127/76).

4. תמליל השיחה בין המבקש ואחיו מיום 19.4.75

מהתמליל מבקש המבקש להוכיח את העיניינים שספג מידי החוקרים בטרם מסר את ההודאה. דא עקא: תמליל זה הובא בפני בית המשפט במשפט הזוטא הנוגע לקבילות ההודאה, שדחה את האמור בתמליל כשקרי (עמ' 14 להחלטה). כן הובא התמליל בפני בית המשפט העליון בערעור ובפני המשנה לנשיא במ"ח 8/84, שקבעה (בעמ' 9-598) כי המבקש כפר באשמה בפני אחיו מתוך רצון שלא יתגלה קלונו.

5. דו"ח מרקוס כמצוטט בכתבת אבי וולנטין מיום 30.1.81

המבקש צירף כתבה מעיתון "הארץ" מיום 30.1.81, בה נחשף דו"ח שהכין מרקוס בפברואר 1975 והגיש לראש אגף חקירות. הדו"ח הכיל ביקורת קשה על החקירה שנוהלה עד אותו שלב. על פי האמור בכתבה, הואיל ודובר ב"חומר נפץ ציבורי", הורה ראש אגף החקירה למרקוס להשמיד את הדו"ח. בין השאר נאמר בדו"ח כי "היתה כאן התעלמות מעדויות של שני אנשי צבא שראו את רחל בתאריך 23.6.74 (צ"ל כנראה 23.10.74) בשעות הלילה המאוחרות כשהיא נמצאת ליד בית רוטנברג".

לא הובא בפנינו הדו"ח עצמו, וספק אם ניתן להסתמך על ידיעה עיתונאית בהקשר זה. מכל מקום, האמור בדו"ח זהה במהותו לטענות שהועלו בפני המשנה לנשיא במ"ח 8/84, בדבר השלושה שראו בחורה זהה למנוחה על הכרמל בשעות המאוחרות של ליל הרצח, טענות שכזכור נדחו על ידה.

6. מקרהו של דניאל חנוך

המבקש מביא את המקרה של דניאל חנוך, שהואשם ברצח אביו על סמך הודאה שכתב בכתב ידו ועל סמך שחזור של הרצח, אך בית המשפט זיכה אותו מחמת הספק בדבר היות ההודיה חופשית ומרצון. לטענת המבקש, יש בכך כדי לערער את קביעותיו של בית המשפט העליון בערעורו, שהסתמך על לשונה הדואבת של ההודאה ועל היות חלקה כתוב בכתב ידו של המבקש, כדי לקבוע שההודאה היא הודאת אמת, ולהוכיח את קיומה של שיטה במשטרה של שימת דברים בפי הנחקר.

אין בית משפט זה יושב כערכאת ערעור על החלטת בית המשפט העליון בערעורו של המבקש. כמו כן, אין במקרה של דניאל חנוך כדי ללמד דבר לענין זה. השוואת לשון שתי ההודאות (של המבקש ושל דניאל חנוך) אינה מוכיחה אף היא שהודאתו של המבקש הושמה בפיו. מדובר בביטויים כלליים, שתואמים את הנסיבות, ועל כן טבעי שיאמרו על ידי המבקש בעצמו.

7. בדיקות הפוליגרף

המבקש מצביע על מסמך שדן בתוצאות בדיקת פוליגרף שנערכה למבקש ביום 14.4.75 (לפיו השיב המבקש בשלילה כאשר נשאל אם הוא יודע כיצב נחנקה המנוחה ואם בוצעו בגופה מעשי אלימות), הסותר, לטענתו, מסמך אחר מיום 21.4.75 בדבר תוצאות הבדיקה (שם נאמר כי מהבדיקה עלו תגובות מחשדות ביותר לאמירת שקר), ואשר הועלם מבית המשפט. לטענתו, מוכיח הדבר שהמסמך המאוחר יותר "פוברק" לאחר גביית ההודאה והשחזור. טענות אלו הועלו בפני המשנה לנשיא במ"ח 8/84 (בעמ' 602). היא לא נכנסה לפרטיהן, הואיל ובדיקות הפוליגרף אינן קבילות כראיה. יצוין כי אף המסמך מיום 14.4.75 אינו מסייע למבקש, שכן אין בו כל קביעה בדבר אמיתות תשובותיו של המבקש במהלך הבדיקה.

8. זכרון הדברים של טרר

במסמך זה, שאינו נושא תאריך, רשם הסמל טרר: "עמוס ברנס מסר שיכול להיות שביום 23.10.74 לקח את המכונת של גיסו". המבקש טוען כי יש בכך סתירה להודאה, בה נאמר שהמבקש לקח את המשאית של אחיו שמעון. מסמך זה לא הוגש לפני הערכאות הקודמות, ונטען שלא הובא לידיעת ההגנה. בדו"ח קרפ צוין (בעמ' 19) כי זכרון הדברים נכתב ככל הנראה לפני 16.4.75, שאז נחקר הגיס ונמצא שהטנדר שלו לא יכול היה להיות בשימוש. אמנם גב' קרפ מציינת כי טרר שימש כשומר ולא כחוקר, וכי משיחות עם טרר עולה שזכרון הדברים נכתב בשעות הלילה, דבר הסותר את טענות החוקרים שהמבקש לא נחקר כלל בשעות אלה. עם זאת, לא נראה שיש באמור בזכרון הדברים כדי לתמוך בבקשה, מה גם שלשון זכרון הדברים רחוקה מלהיות חד משמעית.

9. תמליל השחזור המתוקן וחוות דעתו של מר אנגלשטיין

ביום 10.5.87 בדק מר שמואל אנגלשטיין, מנהל מעבדת הצילום במכון ויצמן, את סרט השחזור מיום 18.4.75. מהתצהיר ומחוות דעתו של מר אנגלשטיין עולה כי תמליל השחזור לא היה מדויק (נכללו בו דברים

שהמבקש לא אמר ולא נכללו בו דברים שאמר); כן נאמר בחוות הדעת כי קטעים רבים, הכלולים בו, נערכו ובוימו. נכללו בתמליל גם הפסקות ממושכות, ונערכו צילומים מגמתיים. בתצהיר צוין כי לא ניתן היה לבצע את הבדיקות האמורות בשנת 1974-1975 מפאת חדשנותן. כן צוין כי בתגובה לבדיקות ציין עוזי נבות, שצילם את הסרט, כי סיבת השיבושים בסרט היתה שהוא החזיר את הסרט מספר פעמים לאחור "כדי לוודא שהצילומים הצליחו". טענות אלו נדחו על ידי מר אנגלשטיין. יצוין כי לאחר קבלת חוות דעתו של אנגלשטיין, ביום 14.8.88, ערכה המשטרה בדיקה נוספת של סרט השחזור, ומצאה כי על אף חוסר הדיוק, אין הגרסה המתוקנת שונה מהותית מהגרסה המקורית (ראה חוות דעתו של תנ"צ איש שלום מיום 30.9.88).

אכן, תמליל השחזור שנערך בכתב ידו של פקד אלבז אינו מדויק, אולם בית המשפט לא הסתפק בהגשת התמליל, וצפה בסרט השחזור עצמו, תוך הוספת תיקונים לתמליל. התמליל המתוקן כמעט זהה לתמליל של אנגלשטיין, והוא כולל את הביטויים עליהם סמך המבקש ("הכל תיאוריה ודמיון", "אין לי ברירה"). על כן, אין במסמכים האמורים כדי לסייע למבקש.

יצוין כי המבקש תוקף את מהימנות השחזור ומצביע על סתירות בין ההודאה לשחזור, אולם כל אלה מבוססים על ראיות שהיו בפני בית המשפט, אשר דחה את הטענות, או על חומר שהיה לפני המשנה לנשיא במ"ח 8/84.

10. חוות דעת ד"ר בלוח באשר לבדיקתו של המבקש מיום 21.4.75 וזכרון דברים שרשם עזרא

גולדברג אודות פגישתו עם ד"ר בלוח מיום 15.2.81.

בחוות דעתו מיום 21.4.75 קבע ד"ר בלוח כי המבקש לא התלונן על חבלות ובבדיקה לא נמצאו סימני אלימות על גופו. בזכרון הדברים האמור נאמר כי ד"ר בלוח נזכר שהמבקש לא נשאל אם נקטו כלפיו באלימות, אך המבקש אמר מיוזמתו שהוא קיבל מכות מהחוקרים. אכן, בית המשפט הסתמך על העובדה שהמבקש לא התלונן בפני ד"ר בלוח על האלימות שהופעלה כלפיו (עמ' 16 להחלטה במשפט זוטא), וזכרון הדברים האמור משמיט לכאורה את הקרקע מתחת לטענה זו; אך יש לציין, כי אף בצילומים שנערכו לאחר השחזור לא ניכרים סימני מכות על המבקש. חוות הדעת הוצגה לבית המשפט וזכרון הדברים הוצג לפני המשנה לנשיא במ"ח 8/84 (בעמ' 594-6). היא קבעה כי אין בראיה כדי לשנות את תוצאות המשפט לטובת המבקש: המשנה לנשיא קבעה כי הטענה שהמבקש הוכה מתיישבת עם נסיונו של המבקש לחזור בו מהודייתו. אין בכך כדי להוכיח שהמבקש הוכה, מה גם שבבדיקה הגופנית לא נתגלו סימני חבלה על גופו (דבר שאינו מתיישב עם טענתו בעדותו שהוכה בפניו מכות חזקות באגרופים), והמבקש לא הצביע על חלק מסוים

בגופו בו הוכה. כמו כן, ציינה המשנה לנשיא כי בית המשפט הסתמך על כך שהמבקש לא התלונן על אלימות שהופעלה כלפיו כשהובא בפני שופט להארכת מעצרו, אלא אך אמר "אין לי מה לדבר בינתיים. אינני רוצה לחקור את העד הנ"ל (מרקוס)". על כן אין גם בראיה זו כדי לשנות את תוצאות המשפט.

11. דבריו של תנ"צ שלמה גל לעתון "במחנה" מיום 11.7.90

המבקש הסתמך על ראיון עם תנ"צ שלמה גל, שסייע ליהודית קרפ בחקירת המקרה, בו מצוין כי גל העלה בחקירתו ששני קציני משטרה שחקרו את המבקש היכו אותו ושיקרו בעדותם. גל מצוטט כאומר "זו היתה פרשה מכוערת ביותר ושחורה בתולדות שלטון החוק בישראל בכלל והמשטרה בפרט. יקח לנו הרבה זמן להתגבר על הנזק שגרמה לנו הפרשה הזו... אני מסתובב היום עם הרבה ספקות גדולים באשר לאשמתו של ברנס. כשחקרנו את חוקריו במכונת האמת, המחטים של הפוליגרף כמעט ונשברו. יש לי רעיונות משלי לגבי האיש האשם ברצח רחל הלר, אבל אני יודע שמדובר בפרשה סגורה שלעולם לא תיפתח מחדש". גל אישר במכתב לעו"ד גולדברג כי הראיון משקף את הדברים שאמר. דבריו של תנ"צ גל הינם בחינת הערכה גרידא, ולא ניתן לדלות מהם טענות קונקרטיות שיש בהן כדי לשנות את תוצאות המשפט.

12. השוואה למקרי רצח נוספים - התיזה בדבר רוצח סדרתי

המבקש מצביע על ששה מקרים נוספים של רצח בחורות בין השנים 1972 - 1984, שמאפייניהם דומים מאד למקרה הרצח של המנוחה. יש לציין כי בעניינם של שנים מהם פוענחו הרציחות והיתה גם הרשעה. לבקשה צורפו חוות דעת של ד"ר רוגב וד"ר סקלי, לפיהן כל מקרי הרצח הנ"ל בוצעו בידי אדם אחד, שהינו סדיסט. לאחר שנכתבו חוות הדעת הנ"ל (בשנת 1985), נרצחו שתי בחורות נוספות באופן דומה. נטען כי המבקש אינו סדיסט ומכאן שאדם אחר הוא שביצע את כל הרציחות האמורות. כן יש לציין כי מעדויות חברותיו של המבקש עולה כי הוא מעולם לא כפה עליהן יחסי מין לא רצויים, וכי יחסי מין לא מלאים מאפיינים את יחסיו עם נשים. מכאן שקשה להניח שהמבקש יבצע מעשה רצח על רקע של סירוב לקיים יחסי מין מלאים (דו"ח קרפ, עמ' 39). היועץ המשפטי משיב לדברים אלה כי טענה זו אינה חדשה וכי לגוף הענין, הפסיכיאטר ד"ר מאיר לא שלל בחוות דעתו את העובדה שהמבקש הוא סדיסט.

אכן, הטענה בדבר היות רוצחה של המנוחה סדיסט, ואי התאמתו של המבקש לפרופיל שכזה, הועלתה בערכאות הקודמות ונדחתה, מהטעם שד"ר מאיר חיווה דעתו שסטייה סדיסטית יכולה להתגלות

לעתים רחוקות גם אצל אדם שהוא נורמלי בדרך כלל. נראה לי כי אין בחוות הדעת של ד"ר רוגב וד"ר סקלי כדי לשנות קביעה זו.

אלה הם עיקרי העובדות והראיות שעליהם סומך המבקש ואשר רוכזו בבקשה למשפט חוזר בעמ' 61-63; לא ראיתי לנכון להתייחס במפורש לחומר נוסף הכלול בבקשה ואשר עניינו נימוקי ערעור בלבד וגם לא מצאתי לנכון להתייחס לכמה עניינים נוספים הכלולים בעמודים האמורים שעניינם כבר עלה בצורה זו או אחרת בהליכים הקודמים (ראה למשל פריט יז), או שאין בהם כדי לשנות את תוצאת פסק הדין המרשיע. הרושם המצטבר מטענות המבקש הוא שטענותיו מכוונות להשיג על מסקנותיהן של הערכאות הקודמות ועל קביעותיהם בעניינים משניים. אף אחת מהעובדות או הראיות אינה מהותית ואין בכל אחת מהן או בכוחן המצטבר כדי לקעקע באופן ממשי את המסקנה המרשיעה הסופית אליה הגיעו בית המשפט המחוזי ובית המשפט העליון.

ב. עילת החשש הממשי לעיוות דין

משקבענו כי אין בראיות שצירף המבקש לבקשתו כדי להוות עילה למשפט חוזר, בין משום שרובן הוצגו בפני הערכאות הקודמות, שדנו בהן לגופן, ובין משום שגם ביתר הראיות אין בה כדי לשנות את תוצאות המשפט לטובת המבקש, יש לבדוק האם זהו המקרה הראוי להורות על משפט חוזר בעילה של חשש של ממש שבהרשעת המבקש נגרם לו עיוות דין.

פרשה זו עוררה הד ציבורי נרחב, והיא מעסיקה את המערכת המשפטית מזה כעשרים שנה. המבקש, בסיוע אנשי ציבור רבים, נאבק ללא לאות, גם לאחר שחרורו מהכלא, על חפותו. מאידך לא העמיד המבקש כל תשתית עובדתית של ממש המצדיקה היעתרות לבקשתו. אין ברצוני לקבוע מסמרות באשר למקרים שיצדיקו משפט חוזר במסגרת "עילת הסל". אולם ברור שאין להשתמש בעילה זו אך כדי לבדוק פעם נוספת את העובדות ששימשו יסוד להרשעת המבקש, על יסוד נושאים שכבר נדונו בעבר. טענות המבקש, בתמצית, נוגעות לסחיטת הודיותיו וביום השחזור. טענות אלו נבדקו בקפידה בבית משפט קמא, בערעור לבית המשפט העליון, בבקשת הדיון הנוסף ובשתי הבקשות הקודמות למשפט חוזר. קבענו כי אין לפנינו עובדות או ראיות שיש בהן כדי לשנות קביעות אלו. לפיכך אין המקרה הנוכחי מצדיק מתן החלטה על עריכת משפט חוזר גם בעילה של חשש של ממש לעיוות דין.

אמת נכון הדבר: אין איש טוען כי המערכת המשפטית חסינה מפני טעויות, אולם לאחר שעניינו של המבקש נבדק וחזר ונבדק בפני ערכאות מספר וכולן הגיעו למסקנה זרה, נחה דעתי שאין מקום להיעתר למבוקשו.

אשר על כן, אני דוחה את הבקשה.

ניתן היום ט באב תשנ"ז (12.8.97).

המשנה לנשיא

העתק מתאים למקור
שמריהו כהן - מזכיר ראשי
העתק מתאים למקור
שמריהו כהן - מזכיר ראשי
B02.96067310